

Туренко В.Е.

Інститут філософської освіти і науки

IV курс, спеціальність “філософія”

наук. керівник:

доктор філос. наук, проф. Мозгова Н.Г.

ОБРАЗ ФІЛОСОФА У СПАДЩИНІ ГРИГОРІЯ БОГОСЛОВА

Філософія – єдиносущна Богу

Іоанн Дамаскін

Актуальність теми нашого дослідження полягає в тому, що образ філософа, любомудра, цієї непересічної людини завжди привертав увагу інших людей, як самих філософів, так і інших вчених, а також пересічних людей. Цей образ вабив і продовжує цікавити людство вже більше двох з половиною тисячі років. Ще з часів Піфагора, людство зверталось до осмислення образу філософа, то звеличуючи, то нівелюючи його. Зокрема, досить оригінальним вирішенням образу філософа є розвідки середньовічних мислителів, а саме тих, які належали до каппадокійського кола.

Дослідження спадщини каппадокійців, зокрема й Григорія Богослова представлені науковими розвідками І. Алфеева [3], І. де Андїа [1], О. Сідорова [9], проте ми в них не знаходимо образу самого філософа, а лише що для них є філософія.

На самому початку, варто сказати, що Григорій Богослов розробляючи образ філософа використовував два основні джерела:

- 1) античне (Платонівський діалог «Федон» та кінічний);
- 2) християнське (Климент Олександрійського трактат «Стромати»);

Відповідно до цього можна виділити три основних образи філософа у творчості Григорія Богослова: напівчернець, мандрівник, вчитель.

1. Філософ як монах

Зарубіжна дослідниця каппадокійців І. де Андїа, наголошує на тому, що взагалі уявлення про філософію – як чернецтво, притаманно усім представникам каппадокійської школи [1, 62]. З нею погоджується, дослідник спадщини Назіанського мислителя, І. Алфеев, який зазначає: «вести життя «філософа» зокрема для Григорія Богослова, означало напівчернечий образ життя, поєднуючи строгий християнський аскетизм з вченими заняттями [3, 49]. Цей образ йде скоріш за все із творчості Платона. Так, Платон у діалозі «Федон» пише, що справжній філософ не повинен бути перейматися, всього тілесного: їжі, води, любовних насолод [5, 234] – тобто бути по суті монахом.

Тому Григорій Назіанзін підкреслює, що «вести образ життя філософа – як вище всього, так і важче всього, і лише деякі спроможні до цього; лише ті, кого обрав Промисл Божий, який дає руку допомоги цим обраним» [7, 141] Завдяки філософії, філософ стає вище од пристрастей, прагне лише до творіння добра, відрікається від тілесного, існуючи при цьому ще тілом, бореться з видимим, всіма силами намагається бути постійно з вічним. [7, 345] Тут є доречним згадати слова колеги по патристичній школі, Григорія Нісського: «Найвище досягнення філософії в тому, що вона вчить смиряти серце і тим

самим замислюватися і засуджувати свої гріхи» [9, 463].

Григорій Богослов також підкреслює нездоланність, непереможність людини філософа «Все і кожна людина може ослабнути, проте не філософ. Непереборні тільки двоє – Бог та Ангел, а третій – філософ, нематеріальний в матеріальному, необмежений в тілі, небесний на землі, непристрасний в стражданнях» [7, 456]. Філософ – це дійсно чернець, адже ченцями йменують янголами у плоті.

Тому, Отець-каппадокієць вважає, що філософ – є янголом, який несе в собі сутність дружби. Григорій Богослов описує філософа як ангела., який поєднує в собі «два крила» «досконалість античних мудреців зі святістю християнина» [8, 328], тобто софію та філію. Янгол – як відомо αγγελος - вісник, посланець Бога, який приходить для того, щоб допомогти підказати, як правильно чинити. Тому філософ – є справжнім другом людини. Сучасні філософи Ж. Дельоз та Ф. Гваттарі в праці «Що таке філософія» теж наголошують, що з поняттям філософа пов'язаний феномен «друга» [3, 7].

2. Філософ як космополіт

Основні ідеї цього образу філософа викладені в його 25 слові «В похвалу філософу Ірону», який належав безпосередньо до такої античної філософської традиції як кініки.

Загальновідомо, що назва кініки походить від давньогрецького куон – собака. Ця філософська школа наголошувала на тому, що філософія – це життєва мудрість, яка не потребує абстрактних знань. Людина повинна жити «по природі» звільнившись від усякого надлишку і надмірного. Вони проголосили свободу від загальноприйнятих норм та звичаїв. Саме це презирливе ставлення до суспільства сприймалось як безсоромність [6, 80].

Звідси образ філософа для Григорія Богослова – це спосіб життя собаки. Вчений підкреслює: «Найменую тебе собакою (звертаючись до філософа Ірона), але не через безсоромність, а за сміливість, не через проворність, а через те, що живеш не надміру, не за лаяння, але за збереження доброго, за неусипність в спасінні душ, за те, що пестишся до всіх, які тобі в добродійності як рідні, і лаєш на тих, хто грішить, тобто чужих для тебе» [7, 305]. Так, мабуть, художньо ніхто з мислителів не описував феномен філософа.

Філософ як кінік не має собі прихисту. Це громадянин цілого всесвіту. Він не обмежений просторовими межами. Працюючи також над цим образом філософ, Назіанзький мислитель не оминає новозавітного моменту. Так, апостол Павло пише про «мандрування» правовірних у світі, де християни не мають постійного місця проживання, але шукають майбутнього. Це є співзвучним з антропологією видатного французького філософа Г. Марселя. З його точки людина – є в першу чергу homo viator – людина-мандрівник, яка шукає свого дому, і знайти його зможе лише у вічності, тобто у Бога [10, 364].

3. Філософ як вчитель

Розробляючи цей образ Отець-каппадокієць пов'язує з питанням: для чого потрібен філософ? Відповідаючи на це питання, Григорій Богослов наголошує, що свій дар філософування він повинен використовувати задля зневажливого ставлення до язичництва, ересей, для навчання людей догматам істинної віри [7, 267].

Така ідея найбільш близька до отця-апологета Климента Олександрійського. Климент Олександрійський в славнозвісних «Строматах», в другій книзі підкреслює на тому, кого

можна йменувати філософом. По-перше, людину споглядача, по-друге, виконувача заповідей, і в-третьох, вихователя добродійних людей [4, 68].

Звідси, філософія – є найбільш правильний шлях до Бога. Справжній філософ є втілення усіх чеснот. Замість благородного роду, він володіє духовним благородством, котре проявляється в добродійному житті. Якщо філософ молодий, то бореться з пристрастями та в юному тілі виявляє старечу мудрість; якщо старий, не старіє душею, а з радістю чекає смерті. Якщо він гарний, то в його тілесні красі сяє душевна; я він не вродливий, то прекрасним є його внутрішня людина. Якщо він здоровий, використовує здоров'я для блага інших людей та для аскетичних подвигів; якщо хворий, буде боротися з хворобою і або вилікується чи перейде у вічне життя: в будь-якому випадку він буде переможцем. Якщо він багатий, буде ділитися з бідними, якщо бідний – то стане багатий для Бога. Коли філософ голодує, він насичається простої їжею, мов птах, коли спрага його мучить, то він п'є сиру воду з джерела. Гоніння, наклепи, удари – філософ приймає спокійно, мов намагається наслідувати в цьому Христа [8, 234].

Античне сприйняття тіла як «одягу» в котру огорнута душа, синтезується з християнською ідеєю оголення від усього матеріального та тілесного заради наближення до Бога. Життя християнського філософа, таким чином, втілює в собі кращі риси обох світоглядних настанов як античної так і християнської; а «християнська філософія» в буквальному сенсі стає синтезом цих традицій.

Таким чином, зазначимо, що образ філософа у спадщині Григорія Богослова різнобічний, що в якійсь мірі дозволяє кожному з нас обрати цей шлях. Філософ, для Григорія Богослова, це людина не від світу цього, але покликана служити для тих людей, хто від цього світу.

Література:

1. Анди Изабель де. Дружба Григория Богослова и Василия Великого // Дружба: ее формы, испытания и дары / Сост. К.Б. Сигов. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2008. – С. 61-80.
2. Библия. Священные книги Старого и Нового Заветов. – Почаев, 2001. – 1376 с.
3. Гваттари Ф. Дельоз Ж. Что такое философия. – М.: Алетейя, 1998. – 280 с.
4. Епископ Илларион Алфеев. Жизнь и учение святителя Григория Богослова. – М.: Изд-во Сретенского монастыря, 2007. Изд. 3-е, испр. и дополн. – 592 с.
5. Климент Олександрійський. Строматы / Отцы и учителя Церкви III века. Антология в 2 тт. Т.1. – М., 2002. – С. 2-324.
6. Платон. Соч. В 3-х тт. Т.3. – М.: Мысль, 1971. – 568 с.
7. Пролеев С. Античная философия / История мировой философии: учеб. пособие. / Под ред. В.Д. Губина и Т.Ю. Сидориной. – М.: АСТ, 2007. – С. 59-96.
8. Святитель Григорий Богослов, Архиепископ Константинопольский. Творения. В 2т. – Том первый: Слова. Прил.: Свящ. Н. Виноградов. Догматическое учение св. Григория Богослова. – М.: Сибирская благовонница, 2007.
9. Святитель Григорий Богослов, Архиепископ Константинопольский. Творения. В 2т. Том второй: Стихотворения. Письма. Завещание. Прил.: А.В. Говоров. Св. Григорий Богослов как христианский поэт. – М.: Сибирская благовонница 2007. – 994 с.
10. Сидоров А.И. Христианство как философия или любомудрие по Христу по свидетельству греческих Отцов Церкви и церковных писателей II – VII веков / Преподобный Анастасий Синаит. Избранные творения. – М.: Паломник, Сибирская благовонница, 2003. – С. 459-476.

11. Філософський енциклопедичний словник / За ред. В.І. Шинкарука. – К.: Абрис, 2002.

Туренко В.Е.

Інститут філософської освіти і науки

IV курс, спеціальність “філософія”

наук. керівник:

доктор філос. наук, проф. Мозгова Н.Г.

ОБРАЗ ФІЛОСОФА У СПАДЩИНІ ГРИГОРІЯ БОГОСЛОВА

Філософія – єдиносущна Богу

Іоанн Дамаскін

Актуальність теми нашого дослідження полягає в тому, що образ філософа, любомудра, цієї непересічної людини завжди привертав увагу інших людей, як самих філософів, так і інших вчених, а також пересічних людей. Цей образ вабив і продовжує цікавити людство вже більше двох з половиною тисячі років. Ще з часів Піфагора, людство зверталось до осмислення образу філософа, то звеличуючи, то нівелюючи його. Зокрема, досить оригінальним вирішенням образу філософа є розвідки середньовічних мислителів, а саме тих, які належали до каппадокійського кола.

Дослідження спадщини каппадокійців, зокрема й Григорія Богослова представлені науковими розвідками І. Алфеева [3], І. де Андїа [1], О. Сідорова [9], проте ми в них не знаходимо образу самого філософа, а лише що для них є філософія.

На самому початку, варто сказати, що Григорій Богослов розробляючи образ філософа використовував два основні джерела:

- 1) античне (Платонівський діалог «Федон» та кінічний);
- 2) християнське (Климент Олександрійського трактат «Стромати»);

Відповідно до цього можна виділити три основних образи філософа у творчості Григорія Богослова: напівчернець, мандрівник, вчитель.

1. Філософ як монах

Зарубіжна дослідниця каппадокійців І. де Андїа, наголошує на тому, що взагалі уявлення про філософію – як чернецтво, притаманно усім представникам каппадокійської школи [1, 62]. З нею погоджується, дослідник спадщини Назіанзького мислителя, І. Алфеев, який зазначає: «вести життя «філософа» зокрема для Григорія Богослова, означало напівчернечий образ життя, поєднуючи строгий християнський аскетизм з вченими заняттями [3, 49]. Цей образ йде скоріш за все із творчості Платона. Так, Платон у діалозі «Федон» пише, що справжній філософ не повинен бути перейматися, всього тілесного: їжі, води, любовних насолод [5, 234] – тобто бути по суті монахом.

Тому Григорій Назіанзін підкреслює, що «вести образ життя філософа – як вище всього, так і важче всього, і лише деякі спроможні до цього; лише ті, кого обрав Промисл Божий, який дає руку допомоги цим обраним» [7, 141] Завдяки філософії, філософ стає вище од пристрастей, прагне лише до творіння добра, відрікається від тілесного, існуючи при цьому ще тілом, бореться з видимим, всіма силами намагається бути постійно з вічним. [7, 345] Тут є доречним згадати слова колеги по патристичній школі, Григорія

Нісського: «Найвище досягнення філософії в тому, що вона вчить смиряти серце і тим самим замислюватися і засуджувати свої гріхи» [9, 463].

Григорій Богослов також підкреслює нездоланність, непереможність людини філософа «Все і кожна людина може ослабнути, проте не філософ. Непереборні тільки двоє – Бог та Ангел, а третій – філософ, нематеріальний в матеріальному, необмежений в тілі, небесний на землі, непристрасний в стражданнях» [7, 456]. Філософ – це дійсно чернець, адже ченцями йменують янголами у плоті.

Тому, Отець-каппадокієць вважає, що філософ – є янголом, який несе в собі сутність дружби. Григорій Богослов описує філософа як ангела., який поєднує в собі «два крила» «досконалість античних мудреців зі святістю християнина» [8, 328], тобто софію та філію. Янгол – як відомо αγγελος - вісник, посланець Бога, який приходить для того, щоб допомогти підказати, як правильно чинити. Тому філософ – є справжнім другом людини. Сучасні філософи Ж. Дельоз та Ф. Гваттарі в праці «Що таке філософія» теж наголошують, що з поняттям філософа пов'язаний феномен «друга» [3, 7].

2. Філософ як космополіт

Основні ідеї цього образу філософа викладені в його 25 слові «В похвалу філософу Ірону», який належав безпосередньо до такої античної філософської традиції як кініки.

Загальновідомо, що назва кініки походить від давньогрецького кувон – собака. Ця філософська школа наголошувала на тому, що філософія – це життєва мудрість, яка не потребує абстрактних знань. Людина повинна жити «по природі» звільнившись від усякого надлишку і надмірного. Вони проголосили свободу від загальноприйнятих норм та звичаїв. Саме це презирливе ставлення до суспільства сприймалось як безсоромність [6, 80].

Звідси образ філософа для Григорія Богослова – це спосіб життя собаки. Вчений підкреслює: «Найменую тебе собакою (звертаючись до філософа Ірона), але не через безсоромність, а за сміливість, не через проворність, а через те, що живеш не надміру, не за лаяння, але за збереження доброго, за неусипність в спасінні душ, за те, що пестишся до всіх, які тобі в добродійності як рідні, і лаєш на тих, хто грішить, тобто чужих для тебе» [7, 305]. Так, мабуть, художньо ніхто з мислителів не описував феномен філософа.

Філософ як кінік не має собі прихисту. Це громадянин цілого всесвіту. Він не обмежений просторовими межами. Працюючи також над цим образом філософа, Назіанзський мислитель не оминає новозавітного моменту. Так, апостол Павло пише про «мандрування» правовірних у світі, де християни не мають постійного місця проживання, але шукають майбутнього. Це є співзвучним з антропологією видатного французького філософа Г. Марселя. З його точки людина – є в першу чергу homo viator – людина-мандрівник, яка шукає свого дому, і знайти його зможе лише у вічності, тобто у Бога [10, 364].

3. Філософ як вчитель

Розробляючи цей образ Отець-каппадокієць пов'язує з питанням: для чого потрібен філософ? Відповідаючи на це питання, Григорій Богослов наголошує, що свій дар філософування він повинен використовувати задля зневажливого ставлення до язичництва, ересей, для навчання людей догматам істинної віри [7, 267].

Така ідея найбільш близька до отця-апологета Климента Олександрійського. Климент

Олександрійський в славнозвісних “Строматах”, в другій книзі підкреслює на тому, кого можна йменувати філософом. По-перше, людину споглядача, по-друге, виконувача заповідей, і в-третьох, вихователя добродійних людей [4, 68].

Звідси, філософія – є найбільш правильний шлях до Бога. Справжній філософ є втілення усіх чеснот. Замість благородного роду, він володіє духовним благородством, котре проявляється в добродійному життю. Якщо філософ молодий, то бореться з пристрастями та в юному тілі виявляє старечу мудрість; якщо старий, не старіє душею, а з радістю чекає смерті. Якщо він гарний, то в його тілесні красі сяє душевна; я він не вродливий, то прекрасним є його внутрішня людина. Якщо він здоровий, використовує здоров'я для блага інших людей та для аскетичних подвигів; якщо хворий, буде боротися з хворобою і або вилікується чи перейде у вічне життя: в будь-якому випадку він буде переможцем. Якщо він багатий, буде ділитися з бідними, якщо бідний – то стане багатий для Бога. Коли філософ голодує, він насичається простої їжею, мов птах, коли спрага його мучить, то він п'є сиру воду з джерела. Гоніння, наклепи, удари – філософ приймає спокійно, мов намагається наслідувати в цьому Христа [8, 234].

Античне сприйняття тіла як «одягу» в котру огорнута душа, синтезується з християнською ідеєю оголення від усього матеріального та тілесного заради наближення до Бога. Життя християнського філософа, таким чином, втілює в собі кращі риси обох світоглядних настанов як античної так і християнської; а «християнська філософія» в буквальному сенсі стає синтезом цих традицій.

Таким чином, зазначимо, що образ філософа у спадщині Григорія Богослова різнобічний, що в якійсь мірі дозволяє кожному з нас обрати цей шлях. Філософ, для Григорія Богослова, це людина не від світу цього, але покликана служити для тих людей, хто від цього світу.

Література:

1. Анди Изабель де. Дружба Григория Богослова и Василия Великого // Дружба: ее формы, испытания и дары / Сост. К.Б. Сигов. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2008. – С. 61-80.
2. Библия. Священные книги Старого и Нового Заветов. – Почаев, 2001. – 1376 с.
3. Гваттари Ф. Дельоз Ж. Что такое философия. – М.: Алетейя, 1998. – 280 с.
4. Епископ Илларион Алфеев. Жизнь и учение святителя Григория Богослова. –М.: Изд-во Сретенского монастыря, 2007. Изд. 3-е, испр. и дополн. – 592 с.
5. Климент Олександрійський. Строматы / Отцы и учителя Церкви III века. Антология в 2 тт. Т.1. – М., 2002. – С. 2-324.
6. Платон. Соч. В 3-х тт. Т.3. – М.: Мысль, 1971. – 568 с.
7. Пролеев С. Античная философия / История мировой философии: учеб. пособие. / Под ред. В.Д. Губина и Т.Ю. Сидориной. – М.: АСТ, 2007. – С. 59-96.
8. Святитель Григорий Богослов, Архиепископ Константинопольский. Творения. В 2т. – Том первый: Слова. Прил.: Свящ. Н. Виноградов. Догматическое учение св. Григория Богослова. – М.: Сибирская благовонница, 2007.
9. Святитель Григорий Богослов, Архиепископ Константинопольский. Творения. В 2т. Том второй: Стихотворения. Письма. Завещание. Прил.: А.В. Говоров. Св. Григорий Богослов как христианский поэт. – М.: Сибирская благовонница 2007. – 994 с.
10. Сидоров А.И. Христианство как философия или любомудрие по Христу по свидетельству греческих Отцов Церкви и церковных писателей II – VII веков / Преподобный Анастасий Синаит. Избранные творения. – М.: Паломник, Сибирская

благозвонниця, 2003. – С. 459-476.

11. Філософський енциклопедичний словник / За ред. В.І. Шинкарука. – К.: Абрис, 2002.